

ZPRÁVY

*Společnost
Františka Bílka*

5
prosinec 1996

Mili přátelé,

před námi jsou největší svátky všech křesťanů, svátky vánoční. Jsou to svátky, které symbolizují zrození Světa. Již v dávných dobách Keltů se v této době zimního slunovratu oslavoval „Příchod slunce“ - nový život.

Co znamená pro nás událost narození Ježíše? Bible, jak víme, hovoří řečí symbolickou. Ježíš o sobě říká: „Já jsem Cesta, Pravda a Život, ...“ Toto platí o celém Jeho životě, tedy i o narození. Prostředí, ve kterém se narodil, symbolizuje hmotu se všemi jejími negativními vlivy, ale i vlivy pozitivními, neboť právě hmota umožňuje, aby se mohl zrodit Ježíš Kristus. Tak je to i s naším tělem, které také slouží ke zrození oné duchovní podstaty - duše člověka. Je tedy v nás, ve všech lidech, ať jsme si toho vědomi nebo ne, onen duchovní základ, a to u velké většiny „ve stavu spánku“. Je to právě příchod Ježíše, který probouzí naši duši. (F. Bílek - Vzkříšení dcery Jairovy - „Ona neumřela, jenom spí!“) Jde tedy v podstatě o zrození Světa v nás.

Toto Světlo má ozařovat celý náš život. „Poznejte Pravdu a Pravda vás osvobodí.“ říká Kristus.

Co to znamená poznávat? To není jen přečíst si knihu např. o nějaké zemi, ale znamená to v té zemi žít a poznat tamní život. Tak je to i s Pravdou, kterou také musíme prožívat.

Celé toto tajemství života vnitřně zažil i František Bílek. Dokladem toho je jeho „Stavba budoucího chrámu v nás“, kde říká: „Pravda se nedává, buďto ji člověk sám v sobě nalézá, nebo ji nenalézá vůbec.“

Snažme se tedy žít v Duchu a v Pravdě, abychom tak poznávali - prožívali - svoji jednotu s veškerenstvem, proto to tak učil Ježíš v modlitbě „Otče náš“. Bůh stvořil tento svět, a proto je naším jediným Otcem. „Jeden je Otec váš, vy pak všichni bratři jste.“ (Matouš, kap. 23, odst. 8 a 9.)

Využijme pohody vánočních svátků a jejich symboliky a ponořme se pod povrch běžného oslavování - do hlubin významu biblických spojitostí.

Nechť upřímná snaha po poznání Pravdy, mír, láska a světlo svátků vánočních Vás provází po celý rok.

Přibyslav Šimice

Jak bývalo o vánocích u Bílků

Pohled nazpět do minulých dob po obdobích deseti let v životě Františka Bílka uvádí nás nejprve na pokraj chýnovského předměstí při tábořské silnici, kde se narodil v prostém stavení pod lipami. Rolnické ovzduší kolářské rodiny, oživené šesti dětmi, bylo teplým, laskavým domovem, kde nesídlil blahobyt. Děti považovaly za pochoutku i rohlík, maminkou donesený „z města“ - ale všichni bývali syti - jídalo se ze společné mísy, a ještě nosovala babička pod zástěrou na „mejto“ stařenkám, co vyšetřila.

Tehdy se obvykle počínala mrazivá zima dříve než nyní, a svatý Martin přijížděl na bílém koni. Děti sáňkovaly dolů z klidného náměstí, kde čilý „bírtlár“ měl vonný stánek s teplými uzeninami a jaterničkami. Po setmění troubival ještě ponočný a za úsvitu se chodilo s lucernami na roráty. - Chystání dárků vánočních spočívalo každoročně v novém oblékání panenky a v novém olíčení i sedláni starého houpacího koně, aby v záři světél vánočního stromku působily novou radost.

Zimním sportem bývalo jen bruslení. A tak průhled do dalšího desetiletí zastihuje již sourozence Bílkovy při krasojízdě na zamrzlém chýnovském rybníku. (Tu dovednost si dlouho zachovali. Sama pamatuji, jak nás tatínek udivoval svou dovedností na bruslích.) Otec Bílek mívával o vánocích své dospívající děti kolem sebe na krucechtě, jako muzikanty a zpěváky, aby umožnili zkušenému regenschorimu, panu řídícímu Nerudovi, spolu s ostatními provozovat Rybovy slavné mše. (František od dětských let dobře ovládal flétnu, jež mu zůstala milou společnicí po celý život.) V té době se vracel na vánoce ze studií v Praze a přivázel kresby, nebo v Chýnově kreslil své krajany a přátele, často též zachycoval na památku podoby zesnulých.

Pozdější etapa, kdy mladý umělec přesídlil do Prahy a v letech zralosti prožíval své vánoce ve vlastní rodině, změnila ráz svátků zdvojením hlasu v modlitbách a v patriarchálním prožívání oslav božího zrození v prostředí jeho tchána, lékaře-lidumila na Novém Městě pražském, doktora Nečase. - V dalším období již pamatuji sama, jak jsme jako děti nedočkavě vyhlíželi z okna v Korunovačnické třídě na Letné, až pro nás před vánocemi přijede dědečkův kočár, aby nás bezpečně dopravil do jeho prostorného bytu ve Štěpánské ulici. Mílovali jsme tajemné prostředí ordinace s jeho ušlechtilou, úctyhodnou bytostí, básnickou duší i dobrotivým úsměvem, jež nám ve sváteční době otvírala své pokoje k důstojnému vypravení a prožití vánoc. První říkanky a písničky, jimiž jsme jejt chtěli překvapit, směly být pronášeny a zpívány za vysokým doktorským jeho křeslem, jestliže jsme nenašli dosti odvahy, předstoupit před něho. - Tatínek svými kresbami i drobnou plastikou obohacoval dárky pod stromečkem a maminka dle jeho vzorů malovala perničky k zavěšování, nebo nám vytvářeli perníkovou chaloupku s medovými srdéčky kolem střechy. Však o tom ještě vypráví naše stará maloruská chůva. - Nežrídka se stávalo, že byl dědeček odvolán z rodinného kruhu náhlou nevolností někoho ze svých pacientů. Vím, že nikdy neodříkal. Jednou přišel osobně na Štědrý večer Alois Jirásek požádat o pomoc, když kůstka vánočního kapra uvízla mu v hrdle.

Válečná doba změnila ráz našich vánoc - už proto, že na jejím počátku nám dědeček lékař zemřel. Vánoční světla však nově zářila z oken našeho nového stavení na Hradčanech, kde se tatínek modlival a čítal nám ze sv. Písma. Rodinné schůzky se přenesly k nám a společně jsme chodívali zdobit rovy drahých zesnulých, hlavně rozsvěcovat na nich světla na Štědrý den. - Když nás po létech život odvolal z domova, vracívali jsme se aspoň v duchu k drahým hlavám rodičů, osamělých a věrně na nás vzpomínajících. - Až konečně poslední dvojce tatínkovy vánoce jsme prožívali opět v Chýnově, kde nás hostila teplá, útulná jeho chaloupka, jako zástita

před prvními hrůzami okupace. Chránili jsme ho před všemi zprávami a pomáhaly nám radostné hlasy jeho vnoučátek.

Každoročně nám stavíval tatínek prostý betlém, z něhož jsme se radovali. Model jesliček z pálené hlíny byl pálené hlíny byl použit jeho žáky pro Pelhřimov. V poslední době své tvorby však vykreslil pro naše sbory pojetí nové. Chaloupka chléva otevřená a v ní jesle, na nichž ve slámě s rouškou stojí kalich s hostií a září nápis „Sláva na výsostech Bohu - na zemi pokoj lidem dobré vůle.“

BM.B

(Převzato z Českého zápasu, ročník 48, 1963, číslo 51- 52)

Křížová cesta Františka Bílka v Prostějově

Stanislav Batůšek

Po zvolení Karla Dostála Lutinova prostějovským farářem a jeho instalaci 18.12.1904 ve farním kostele Povýšení sv. Kříže, se stala obnova jeho sešlého a zanedbaného interiéru první Lutinovou starostí v novém pastýřském úřadě. Pro jeho výzdobu počítal Lutinov s dávným spolupracovníkem revue Nový život, malířem velkých dekorativních obrazů s náboženskými motivy Felixem Jeneweinem; když však tento náhle zemřel (2.1.1905), svěřil Lutinov úkol Moravanu Jano Köhlerovi.

Počítal ovšem i s Františkem Bílkem, se kterým byl ještě v delším a těsnějším kontaktu než s Jeneweinem či Köhlerem a pozval jej na 7. a 8. 8. 1905 do Prostějova. Zprávu o tomto jejich setkání přinesl Nový život X, 1905 na s. 286 v rubrice Forum: „Ze světa uměleckého. Mistr Fr. Bílek navštívil 8. srpna 1905 redaktora Nového života v Prostějově. Na pozvání farářevo podá návrhy ku křížové cestě, kalichu, pultu a radním stolicím pro farní chrám v Prostějově.“ Při této příležitosti se Bílek zvěčnil do Lutinovy čerstvě založené pamětní knihy, tzv. Liber Klevetorum, kam nakreslil postavu se zvednutou pravíci a levíci upaženou v jakémisi věšteckém gestu.

V prvním čísle Nového života XI, 1906 byla ve Foru na s. 43 další zpráva o Bílkově křížové cestě: „František Bílek vyhotovil mohutný první obraz křížové cesty pro farní chrám prostějovský. Malováno, vlastně kresleno dřívkem na plátně, a vyzdviženo slabými tóny barevnými. Obrazy budou trojdílné. Uprostřed výjev, nahoře řezaný vlys, obsahující případně podobenství z evangelia, dole řezaný vlys, znázorňující utrpení Matky Boží. Do září 1906 má býti dílo hotovo.“ Výjev tohoto prvního zastavení uveřejnil Lutinov s názvem Kristus před Pilátem v č. 3 - 4 Nového života XI, 1906 na s. 138 a v č. 5 na s. 211 v rubrice Forum zprávu: „Mistr Fr. Bílek dodělává obrazy křížové cesty pro Prostějov a počne vyřezávat reliefsy rámů (v Chýnově). - Dne 24. dubna počato s vnitřní opravou farního chrámu sv. Kříže v Prostějově.“

Na s. 47 farního Klevetníčku zapsal tehdejší prostějovský kaplan Oldřich Konařík k datu 7. 6. 1906: „Přijel Fr. Bílek, sochař - a během dvou dnů vymodeloval v cementu 12 hlav apoštolů na konsoly gotických žebířů v presbytáři. Pracoval nesmírně rychle. V Grünwaldově domě svolána mimoř. schůze Měšťanské besedy, na níž Mistr promluvil něco o svém umění, o kultu ženy, dítěte a přírody. Byl s nadšením přijat a vyslechnut, asi málo porozuměn. Pp. Mathon, Konvička, Beroušek, vp. Dostál dávali mistrovi otázky, na které on odpovídal svým způsobem - tak totiž, že otázka vlastně zodpovězena nebyla. Modlitby, Slovo, Otčenáš jsme publiku ukázali. Líbily se. Mistr je vysvětloval některým. K půlnoci po jeho odchodu prohlášen za abnormálního od Dr. Mathona.“ Krátká zprávička byla také v Novém životě XI, 1906, v č. 6 - 7 ve Foru na s. 259: “Fr. Bílek ve dnech 8., 9., 11. června 1906 vymodeloval v prostějovském presbytáři 12 hlav apoštolů. Dne 11. večer přednášel v Měšťanské besedě o svém umění.“ Při tomto svém prostějovském pobytu Bílek také portrétoval Lutinova (kresba uhlem).

Po návratu z Prostějova domů poslal Bílek Lutinovi nedatovaný list (asi z července 1906), ve kterém napsal: “Milý Karle, jak jsem mohl, odbyl jsem si co nejdříve nutné práce a přikročil jsem hned k návrhům pro Tebe a Prostějov; jenže jsem začal drobnými věcmi předem: vykreslil jsem celou řadu návrhů pomníků, objednal jsem pro pomník zeměděleho veleb. pána Vašeho (myšlen P. Karel Kráčmar - pozn. aut.) odlitek reliéfu námi umluveného, vykreslil jsem vel. panu P. Konaříkovi poprsí Pána Krista, vykreslil jsem návrh pultu pro stranu evangelia a vykreslím již i návrh kalicha a modeluji nyní pro Tebe Pána Krista v sádře. Jak budu mítí toto vše pohromadě, zašlu Ti vše. Jak vidíš, obíral jsem se pilně a svědomitě prací Tebou mi svěřenou, jakmile budu jen trochu moci, udělám pro Tebe i jedno ze zastavení ‘Křížové cesty’. Milý Karle, snad ani netušíš, co je to pro mne hotoviti ‘Křížovou cestu’. Ani netušíš, že na ní sám budu též kráčet! Věřím, že Pán od svého narození v Betlémě hříchy po 2000 let přetížen nese je tíže a mnohem tíže, než hříchy lidstva před Jeho svatým narozením. A hotoviti ‘Kř. cestu’ člověku budoucích věků, člověku očí otevřených, aby sbíral s ní ovoce živé na každý svůj den, věříš, že věky ty, když dolehnou, že je mi těžko? Ale chápu se práce té rád, jako bych z rozkazu nebe ji přijímal. Měj tedy strpení, pošlu Ti vše brzo.”

Bílek si se zhotovením křížové cesty vskutku pospíšil, zásilka ji obsahující přišla do Prostějova už 27.8.1906. Téhož dne zapsal Lutinov do *Mathematiky* (Liber Klevetorum): “Dnes přišla jako rychlozboží celá Křížová cesta od umělce Bílka. Třináct obrazů velkolepých. Kéž vytrvá na léta a staletí... Dílo nádherné.” Sám Bílek přijel do Prostějova pár dní nato, 31. srpna nakreslil do pamětní knihy dvě postavy, aby s Lutinovem domluvil zhotovení méděné desky na hrob P. Karla Kráčmara, která pak byla umístěna u hlavního vchodu do farního chrámu nad kropenkou.

Pro chrám Povýšení sv. Kříže vymodeloval Bílek dále ruku, která měla držet svíci nebo kahan. Lutinov ji však dal odlít tak, že v dlani ruky byl obdélníkový otvor pro mince, a tak vznikla jakási pokladnička, což Bílek považoval za nevkus. Opravený farní chrám v Prostějově, ne však ještě zcela dokončený, byl slavnostně otevřen 15.9.1906 (*Nový Život* XI, 1906, č. 8, s. 306, *Forum*).

Zájem o Bílkovu křížovou cestu projevil nakladatelství grafické unie v Praze, o čemž Bílek informoval Lutinova v dopise z 12. 10. 1906: “‘Unie’ chce vydati mou Kříž. cestu. Dříve však ráda by viděla aspoň jeden obraz. Nevím, je-li to možné na týden postrádati nějaké zastavení a nebude-li Ti obtížným o tu věc se postarati. Dálo by se to na mé útraty. Chtěl bych, aby viděli třeba 10. zastavení. Není-li to možné nyní, napiš mi laskavě anebo ‘Unii’ samé několik slov o tom. Je-li to možné a kdy by to bylo možným. Snad bys je mohl k sobě pozvat

podívat se na chrám a Prostějov? Já bych rád, aby to vydali co nejdůstojněji. Zdali miníš přispěti pomocí svou k rozšíření úcty k Prost. chrámu, pak přispěj ochotou svou, prosím! V zájmu úmyslu 'Unie' (vydat mou Kříž. cestu), neměl bys napřed jim ji v N.Ž. uveřejňovati. Ničil bys jim odebirání. Tu mou Kříž. cestu tiskl jsi pramizerně, takhle bys jí ublížil."

Lečnové číslo Nového života XII, 1907 přineslo na s. 35 fotografii konzoly s maskami dvou apoštolů z chrámu Povýšení sv. Kříže a na s. 51 vysvětlení: „Dále reprodukuje dnes konsolu z prostěj. chrámu od mistra Fr. Bílka. Ve dnech 8. - 10. června 1906 vytvořil mistr na místě samém bez přípravy z hydraulického vápna 6 konsol s hlavami 12 apoštolů po seslání Ducha Svatého, což naznačeno ohnivými jazyky a vytrženými gesty.“ Další číslo listu mělo za s. 90 fotografii II. zastavení Bílkovy křížové cesty a na s. 133 v rubrice Forum oznámení: „Mistr Bílek dokončuje cyklus 'Cesta'. S Grafickou Unií vyjednává o nádherném vydání prostějovské křížové cesty.“ Ve dvojčísle 8 - 9 Nového života 1907 za s. 276 fotografie Druhého pádu z křížové cesty, což byla poslední Bílkova reprodukováná práce v Novém životě, neboť tímto svým XII. ročníkem list k velké škodě věci zanikl.

Bílkovo jednání s grafickou unií o vydání křížové cesty vedlo ke zdárnému konci a v březnu 1909 vydal Lutinov pro velký zájem třikrát v rychlém sledu za sebou brožuru „Křížová cesta farního chrámu v Prostějově“. V brožuře jsou fotografie třinácti zastavení, čtrnáctým je Ukřížovaný na hlavním oltáři a na její obálce fotografie jedné konzoly s hlavami apoštolů z presbytáře. První zastavení křížové cesty provedl Bílek olejem, další temperou. Řezby na rámech jsou vlastní Bílkovy meditace, nahoře utrpení nebe, dole utrpení země. V publikaci jsou otištěna i Bílkova vysvětlující slova k těmto řezbám, která napsal Lutinovi v listě z února 1909.

Výtisky ze třetího vydání nabídl Lutinov v březnu 1909 vydavatelství pražské katolické revue Meditace, aby je použila k agitaci na objednávky budoucí Bílkovy křížové cesty v dřevorytu, kterou Meditace zamýšlely vydat. Redaktor Emil Pacovský však Lutinovi 22. března odpověděl, že se jim jeho nabídka nehodí, protože chtějí vydat reklamní půlarch a na něm vedle textu ukázkou 2 - 4 obrazy Bílkovy prostějovské křížové cesty. Proto žádají Lutinova o zapůjčení štočků prvních čtyř zastavení. Z dalších jednání sešlo, protože redaktori Meditací Pacovský a Vilém Bitnar nezaplatili Bílkovi honorář za otištění jeho mystického traktátu, počínajícího slovy: Přátelé, Vaše žádost 'psáti do Meditací' je plna milosti, zdobeného kresbami a reprodukováného v autografu na 19 listech jako příloha I. ročníku Meditací 1908/09. Ještě koncem roku 1912, kdy Lutinov chystal vydávání nové revue Archa, podmiňoval Bílek svou možnou spolupráci tím, aby Lutinov nebyl ve spojení s Pacovským a s Bitnarem.

Tolik o křížové cestě Františka Bílka v chrámu Povýšení sv. Kříže v Prostějově.

Stanislav Batůšek ze Starého Města u Uherského Hradiště byl zasvěcený znalec a ctitel Katolické moderny. Jako poctivý čtenář a zejména držitel archivu olomoucké Družiny literární a umělecké (po prof. Oldřichu Svozilovi) se snažil četnými texty oprávněně poukazovat na význam Katolické moderny.

Pavel Surý

Za doplnění a některá upřesnění textu děkujeme manželce zesnulého autora, paní V. Batůškové.

Reliéf F. Bílka tábořských mučedníků v Klokotech u Tábora

Lubomír Mířejovský

Dne 13. září 1996 byl v Klokotech u Tábora odhalen pomník tábořským pikartům upáleným v roce 1421 pragmatickým Žižkou, který v jejich radikálním přístupu spatřoval nebezpečí myšlenkového, a především strategického rozkladu husitského hnutí.

Při odhalení zpíval tábořský Hlahol gregoriánské chorály a píseň Jezu Kriste štědrý kněže. Tábořský starosta, RNDr. Jiří Vaníček, ocenil vytrvalost pikartů, které ani hrozba kruté smrti neodradila zachovat věrnost vlastnímu přesvědčení, ale jejich fanatickou vizi blízkého konce světa pro moderní dobu odmítl. Docent Husitské bohoslovecké fakulty v Praze, ThDr. Jan B. Lášek, se v historickém rozboru zabýval problémem náboženské snášenlivosti, za niž nesou stejnou odpovědnost katolíci jako protestanté. Ke klokotským mučedníkům přiřadil i oběť Kalvínova dogmatismu, lékaře Serveta (jemuž Ženevané odhalili pomník již před mnoha lety) a konečně i oběti politického pronásledování doby nedávné. Vzpomínku na tábořské pikarty označil za výzvu k náboženské a politické toleranci a k odvaze řešit lidské rozpory nenásilným způsobem. Odhalení proběhlo důstojně a donutilo účastníky zamyslet se nad celou řadou aktuálních problémů. Lze jen litovat, že ideovému autoru pomníku, Dr. Bohuslavu Součkoví, a jeho tvůrci, Františku Bílkovi, byla věnována jen okrajová pozornost. My jsme se těmto otázkám věnovali již v předchozím čísle našich Zpráv. Není třeba je opakovat.

Pomník je vztyčen v malém parku v Klokotech nedaleko starobylého kláštera. Bílkův reliéf je umístěn na přírodní neopracovaný kámen a pod ním je nápis „Tábořským pikartům 1421 - 1996“. Celkový dojem estetických proporcí je přívětivý. Znalci Bílkova díla se asi nebudou moci vyhnout rozpakům nad skutečností, že „klokotský“ reliéf postrádá precizní dokonalost známých Bílkových prací, a budou si klást otázku, zda bylo vhodné polohotové dílo odlít do bronzu a veřejně vystavit. K ospravedlnění může posloužit historický vývoj vzniku reliéfu. Souček s Bílkem prohodil ideový záměr již v roce 1937, zároveň u něho objednal skicu pro monumentálnější práci asi v rozsahu reliéfu na Husově pomníku v Táboře. To se však nemohlo uskutečnit, protože nastala válka a Bílek v roce 1941 zemřel. Zachována zůstala pouze skica. Za těchto okolností lze pochopit a třeba i poděkovat Společnosti pro zachování husitských památek a Městskému úřadu v Táboře, že původní myšlenku vzniku i umělecké ztvárnění Bílkova přesvědčení, že „poznání“ a „světlo“ se rodí v „plamenech“ a v „bolesti“, formou odhalení trvalého pomníku zachovali.

Kdo se dnes u pomníku nedaleko Tábora zastaví, může najít řadu podnětů k zamyšlení nad smyslem zápasů minulých generací i nad duchovním obsahem vlastního života.

Drobné zprávy:

Lyra Pragensis připravuje v kolibřím vydání zamyšlení Františka Bílka Stavba budoucího chrámu v nás. K dostání bude v průběhu prosince v knihkupectví Lyry Pragensis, Karlova 2, Praha 1. Mimopražští zájemci si mohou ve zmíněném knihkupectví knihu objednat.

Společnost Otokara Březiny uspořádala 17. října 1996 v Jaroměřicích nad Rokytinou vzpomínkový večer na Františka Bílka (k 55. výročí jeho úmrtí). V Muzeu Otokara Březiny v Jaroměřicích zároveň připravila výstavu „František Bílek v Jaroměřicích“, na které jsou představena málo známá Bílkova díla, která věnoval O. Březinovi. Muzeum je otevřeno v sobotu a v neděli, na požádání kdykoliv.

Na duben nebo květen 1997 připravuje naše Společnost jednodenní zájezd do kraje Otokara Březiny (Jaroměřice nad Rokytinou, Nová Říše).

Kontaktní adresy:

ThDr. Lubomír Mířejovský
Lečkova 1516
149 00 Praha 4 - JM
(jednatel)

Iva Musilová
Banskobystrická 3
160 00 Praha 6
tel. 3429151, 20207887